

ZPRAVODAJ 1997/2

Nová expozice Židovského muzea

5. května 1997 Židovské muzeum otevřelo pro veřejnost v památníku židovských obětí holocaustu v Pinkasově synagoze expozici – Dětské kresby z Terezína 1942-1944. Po expozici Historie Židů v Čechách a na Moravě v Maiselově synagoze a expozici Židovské tradice a zvyky v Klausově synagoze jde o třetí expozici připravenou pro návštěvníky Židovského muzea. Nahrazuje původní šířeji koncipovanou expozici v Obřadní síni – Kresby z terezínského ghetta. Samotná Obřadní síň byla prozatímně uzavřena a po skončení její opravy bude příští rok v jejích sálech umístěna expozice o Pohřebním bratrstvu. Výstava Dětské kresby z Terezína 1942-1944 instalovaná v prvním patře Pinkasovy synagogy je svým pojetím odlišná od expozice v Obřadní síni. V předsálí místnosti, kde je hlavní část expozice, se návštěvníci seznámí s projektem záchrany dětských kreseb. V hlavním sále je návštěvníkům předložen zcela nový výběr dětských kreseb, přesněji řečeno jejich velice kvalitně provedených kopií. V souboru jsou zastoupeny různé techniky, např. kresby provedené tužkou a pastelkami, barevnými křídami, perokresby, akvarely a tempery nebo koláže. Vybraný soubor kreseb dává nahlédnout do absurdnosti každodenního života v ghettu i do vnitřního světa dětí, jak to dokládají jednotlivé tematické okruhy, na které se výběr člení: Život před deportací – transporty – topografie Terezína – všední život v ghettu – ubikace v dětských domovech – svět kolem nás – svátky – biblické motivy – terezínské divadlo – vzpomínky na domov – pohádky: dobro a zlo – za zrcadlem – sny o Palestině – sen o návratu – ... historie – současnost – transport do tmy – Friedl Dicker-Brandeisová a výuka kreslení v Terezíně – několik z nás.

Autory velmi působivých kreseb jsou děti různého věku – od 8 do 15 let, z nichž se převážná část nedožila konce války (z přibližně 6000 dětí českých Židů se z Terezína vrátilo jen několik set). Součástí expozice je také soubor několika fotografií dětí, jejichž kresby jsou vystaveny. Zvláštní pozornost je věnována významné vídeňské malérce, absolventce výmarského Bauhausu, Friedl Dicker-Brandeisové, která se spolu s dalšími učiteli věnovala v ghettu výtvarné výchově dětí. Dětské kresby jsou doprovázeny dokumentárními fotografiemi (transporty do Terezína, záběry ze všedního dne v ghettu) a autentickými předměty – transportním zavazadlem, loutkou ghettowachmanna (příslušníka židovské policie v terezínském ghettu), dětskou panenkou, loutkou indiána, přívěskem s transportním číslem, památkem neznámé dívky.

V kontextu se jmény téměř 80 000 Židů z celých Čech a Moravy zaznamenaných na stěnách Pinkasovy synagogy dotváří uvedená expozice důstojným způsobem památník židovským obětem genocidy, který byl v jejích prostorách znovu otevřen v dubnu 1996. Kurátorkou výstavy je Michaela Hájková.

Židovské muzeum spravuje ve svém fondu téměř 4500 originálních kreseb dětí z Terezína. Projekt jejich záchrany (viz Zpravodaj č. 4/96), se postupně realizuje. V současné době jsou kresby ukládány do nově vybudovaného depozitáře, který vytváří optimální podmínky pro jejich uložení.

Restaurování náhrobků na Starém židovském hřbitově

Židovské muzeum v Praze pokračuje v intenzivní záchraně Starého židovského hřbitova, který patří k nejvýznamnějším zachovaným památkám pražského Židovského města. Jeho historie sahá do 1. poloviny 15. století – nejstarší náhrobek z roku 1439 patří učenci a básníkovi Avigdorovi Karovi. Celkový stav hřbitova není ovlivňován jen přirozeným stárnutím náhrobních kamenů. Projevuje se zde řada dalších vlivů, zejména nevyhovující klimatické podmínky, jako je celkově vyšší teplota prostředí, čtenější srážky, mlhy a také vysoký spad škodlivých látek. V důsledku nepříznivých podmínek prostředí hrozí rozpad a rozklad náhrobních kamenů, postupně u nich zaniká reliéf ornamentů i text. Díky soustavné péči Židovského muzea, které spolupracuje s týmem externích odborníků – restaurátorů, byly v průběhu let 1994 – 1996 uskutečněny rozsáhlé záchranné práce na náhrobcích v havarijním stavu. Souběžně s těmito naléhavými zásahy muzeum zajistilo a průběžně dále zajišťuje systematické konzervování a restaurování náhrobních kamenů na určených plochách hřbitova (nachází se zde přibližně 12 000 náhrobních kamenů). Konzervování směřuje především k vyčištění kamenů a smytí nečistot, jehož cílem je fixovat dochovaný stav a zabránit dalšímu chátrání. Restaurováním se zajišťuje zejména rehabilitace autentické estetické a historické formy náhrobního kamene a zmírnění procesu stárnutí.

Jen v minulém roce bylo např. restaurováno 88 náhrobků s celkovými náklady 578 000 Kč. Na fotografii je jedna z tumb, která byla původně silně poškozena a v roce 1996 byla úspěšně restaurována. Jde o tumbu Šmuela Lichtenstadta, který m.j. působil jako rabín Klausové synagogy (zemřel v roce 1752).

Židovské muzeum bude věnovat Starému židovskému hřbitovu pozornost i v dalších letech. Po ukončení výlučně záchranných a restaurátorských prací se soustředí především na aktivní preventivní ochranu.

Z obrazové sbírky Židovského muzea

Rozsáhlá obrazová sbírka Židovského muzea zahrnuje mj. kresby, grafiky a plastiky pokrývající období od 17. století do současnosti. Námětově obsahuje díla související s judaismem, kolekci portrétů převážně z 19. století, ale i soubor dobových fotografií zachycujících židovské město před asanací, tj. z přelomu 19. a 20. století. V rámci památek holocaustu pečuje muzeum o sbírku děl židovských umělců a dětských kreseb vytvořených v Terezíně. Součástí obrazové sbírky Židovského muzea jsou mj. i díla židovských moderních malířů meziválečného období (např. Alfréd Justitz, Bedřich Feigl). K výrazným uměleckým osobnostem této části sbírky patří Jiří (Georg) Kars, který je považován za jednoho z nejvýznamnějších českých židovských malířů 20. století. Jiří Kars se narodil v Kralupech n. Vltavou v roce 1880. Umělecká studia absolvoval v roce 1905 na Akademii v Mnichově. Ve 20. a 30. letech vystavoval v řadě evropských měst. První souborná výstava Karsových děl v Praze se konala v roce 1937. Před druhou světovou válkou pobýval převážně v Paříži a po dobytí Francie nacisty na krátkou dobu přesídlil do Lyonu. Odtud Jiří Kars musel rovněž narychlo odejít. Odešel do Švýcarska, kde v Ženevě v únoru 1945 tragicky zahynul.

Dílo Jiřího Karse je roztroušeno v soukromých a veřejných sbírkách v České republice i zahraničí. Po válce byla uspořádána menší výstava z děl Jiřího Karse

v roce 1965 v Galerii Vincence Kramáře v Praze. Letos ve dnech 13. 7. – 31. 8. 1997 proběhne na území Bavorska, Saska a České republiky (Euroregion Egrensis) Festival uprostřed Evropy. Jeho již 6. ročník je věnován kulturním vztahům Čechů, Židů a Němců tohoto regionu. Součástí bohatého kulturního programu je též monografická výstava, první od smrti Jiřího Karse a teprve druhá výstava tohoto rozsahu od roku 1937. Výstava se bude konat ve dnech 24. 7. – 24. 8. 97 ve Státní galerii výtvarného umění v Chebu. Židovské muzeum v Praze se podílí na této významné kulturní události zápůjčkou několika Karsových děl ze své sbírky.

Projekt genízy

Geníza (hebr. úkryt) představuje přístěnek nebo komoru zřizovanou u synagog, kam se ukládaly především opotřebované posvátné knihy a svitky Tóry. Po určité době se tyto knihy pohřbívaly. Později se do geníz začaly ukládat i jiné písemné materiály (právní smlouvy, soudní rozhodnutí) a další rituální předměty jako např. modlitební řemínky, tality a mezuzy.

Na území Čech a Moravy je řada lokalit, kde se vyskytují genízy. V roce 1995 pracovníci Židovského muzea učinili dílčí nálezy v souvislosti s opravami a rekonstrukcemi synagog na území Čech a Moravy. Na základě těchto zjištění se Židovské muzeum rozhodlo věnovat otázce geníz soustavnější pozornost. V roce 1996 skupina odborných pracovníků muzea vedená dr. A. Paříkem a ve spolupráci s Federací židovských obcí a Židovskou obcí v Praze přistoupila ve vybraných lokalitách k systematickému průzkumu synagog a dalších objektů. Tento dlouhodobý projekt je rozdělen na několik etap. V nynější etapě se pracovníci muzea soustřeďují na průzkum jednotlivých lokalit a zajištění nálezů (včetně jejich evidování). V souvislosti s tím se připravuje prostor pro jejich hygienicky nezávadné uložení. Po nezbytném ošetření (zejm. mikrobiologické vyšetření, očištění), případně restaurování bude získaný materiál uložen a stane se předmětem podrobného odborného zkoumání. Veřejnost bude s jeho výsledky seznámena formou odborných publikací.

Španělská synagoga – přípravné práce na opravě zahájeny

Na jaře 1997 byly ve Španělské synagoze provedeny předběžné stavební zásahy spočívající v odstranění a odvezení části podlahy z hlavní lodi synagogy.

Smyslem těchto prací je umožnit archeologický průzkum stavby před vlastní opravou synagogy. Synagoga se nachází na místě, kde podle dochovaných zpráv existovala v 11. nebo 12. století nejstarší židovská modlitebna v pražském Židovském městě zvaná Stará škola. Zda skutečně dojde k odhalení zbytků původní stavby, podobně jako tomu bylo u Klausové synagogy (byla zde odkryta část původního řečniště–bimy), ukáže až výsledek průzkumných prací.

Židovské muzeum v Praze vítá jakoukoli finanční podporu na opravu Španělské synagogy. Příspěvky lze zasílat na konto Nadace Židovského muzea v Praze, č. účtu 1669452-038/0800, adresa: Česká spořitelna, a. s., Rytířská 29, 110 00 Praha 1 nebo prostřednictvím American Friends of the Jewish Museum in Prague, adresa: Project Judaica Foundation, 900 Second Street, NE, Suite 205, Washington D.C. 20002, fax: 001/202/3710898 (u těchto darů je možné odečtení z daní).

Návštěvy v Židovském muzeu

25. května 97 navštívila Židovské muzeum skupina 90 významných představitelů Mezinárodní rady Muzea moderního umění z New Yorku vedená prezidentkou této organizace, paní Jo Carol Lauder. Hosté si s velkým zájmem prohlédli historické památky Židovského muzea. Prohlídky Židovského muzea se zúčastnil i manžel paní Lauderové – pan Ronald S. Lauder. V roce 1987 pan Lauder založil Nadaci Ronalda S. Laudera, jejímž cílem je podpora židovských obcí v zemích střední a východní Evropy v oblasti židovského vzdělání. S přispěním Nadace byly založeny židovské školy, školky a další výchovně – vzdělávací zařízení např. v Polsku, Bělorusku, Maďarsku a Slovensku. Nadace rovněž finančně podporuje činnost Vzdělávacího a kulturního centra Židovského muzea. Návštěva pana Laudera v Praze však byla motivována především významnou událostí, která se odehrávala na půdě Židovské obce v Praze. Díky finanční podpoře Lauderovy nadace Židovská obec v Praze otevírá v září 1997 židovskou základní školu. V této souvislosti se 26. května konalo v sídle budoucí školy v Belgické ulici v Praze slavnostní odhalení desky s názvem Lauderova základní škola „Gur Arje“ v Praze, kterého se pan Lauder osobně účastnil.

Z produkce Židovského muzea

V dubnu vyšlo nové číslo odborného časopisu Židovského muzea–Judaica Bohemiae. Přináší čtenářům tyto zajímavé příspěvky:

Leo Pavlát: Činnost Židovského muzea od října 1994

Alexandr Putík: Hebrejský nápis na kříži na Karlově mostě v Praze. Případ Eliáše Backoffena a Berla Tabora u Apelačního soudu

Lenka Matušíková: Soupisy Židů na panství Veselí nad Moravou v roce 1727

Jiří Kuděla: Soudobé ohlasy na josefínskou toleranci Židů v Čechách a na Moravě. Pražská a vídeňská diskuse o toleranci Židů v letech 1781 a 1782

David Chaloupka: Knižní ilustrace Alfreda Justitze

Anna Hyndráková–Anna Lorencová: Systematické shromažďování vzpomínek v Židovském muzeu v Praze – IV

Daniel Polakovič: Židovské muzeum v Praze (výběrová bibliografie).

Cena výtisku činí 200 Kč

U příležitosti vernisáže nové expozice v památníku židovských obětí holocaustu v Pinkasově synagoze Židovské muzeum vydalo plakát (grafický návrh Hana Pavlátová). Cena činí 60 Kč. Připomínáme, že v muzeu lze získat i velmi pěknou publikaci s kresbami a básněmi dětí z Terezína Motýla jsem tu ještě neviděl ... (cena 270 Kč)

Bližší informace o publikacích muzea lze získat na adrese:

Židovské muzeum v Praze,

Jáchymova 3,

110 00 Praha 1,

Fax: 00420-2-2310681